

УДК 336.71(477)

*Пахомова І.Г.,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Фещенко М.С.,
Запорізький національний технічний університет*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 2014–2016 РОКІВ

Постановка проблеми. Банківський сектор країни є головною складовою економіки. Від ефективності й безперервності функціонування кредитно-фінансового механізму залежить не лише своєчасне отримання коштів окремими господарськими одиницями, а й темпи економічного розвитку країни в цілому.

Актуальним є питання аналізу капіталу банків як складової системи фінансової стійкості банку, що в свою чергу забезпечує стабільність банківського сектору в цілому. Недостатність капіталу окремих банківських установ України в останні роки негативно вплинула на ліквідність усєї банківської системи. Проблеми банківської сфери є водночас проблемами фінансової безпеки держави. За таких обставин дослідження питання стає особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з капіталом банків, з його достатністю та управлінням капіталом в цілому досліджувалися зарубіжними і вітчизняними економістами та фахівцями у галузі банківської справи. А саме, вищезазначеним питанням приділяли увагу: М. Алексеєнко, А. Атаманцева, Д. Базилевич, І. Бланк, Н. Версаль, Е. Гілл, Ж. Довгань, О. Кириченко, О. Колодієв, Н. Кошеля, О. Лаврушин, А. Маршалл, А. Мороз, А. Пересада, Л. Примостка, Е. Рід, К. Рожкова, П. Роуз, М. Савлук, П. Семюельсон, Н. Тарасевич, Н. Ткачук, О. Чеберяко, В. Шелудько та інші.

Проте, не зважаючи на досить широкий спектр досліджень, слід зауважити, що всі вони направлені на розкриття теоретичних і загальних основ капіталу банку. Однак питання потребує глибокого аналізу, особливо в умовах нестабільної економіки країни.

Постановка завдання. Метою статті є розбір сучасних тенденцій розвитку банківського капіталу, аналіз його структури, достатності та визначення проблем, що пов'язані з нарощенням капітальної бази банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У банківській справі проблема формування банківського капіталу, його достатності та структури завжди мала важливе значення. З часом змінювалися не лише визначення та концепції банківського капіталу, але також і погляди на його роль в діяльності банку.

Фінансова криза викликала банківську систему України подолати несприятливі явища в економіці. Нестабільність, що виникла як наслідок кризи, спричинила ще більшу недовіру з боку людей до банків: вони зменшили депозитну базу усєї банківської системи. Мораторій НБУ на дострокове повернення депозитів ще більш негативно вплинув на стан. Сучасна системна криза в Україні, різке погіршення фінансово-економічних, соціально-політичних умов розвитку створюють безпрецедентні загрози для функціонування банківської системи. Головними проблемами банківської системи України упродовж останніх трьох років є згортання кредитування, суттєве погіршення якості кредитних портфелів, скорочення власного капіталу та збиткова діяльність. Скорочення економічної активності, торговельні дисбаланси спричинили девальвацію та прискорення інфляції в Україні до 43% річних в 2015 р. Ці події призвели до погіршення якості кредитних портфелів банківської системи, що зумовило необхідність очищення банківської системи, що почалося у 2014 році [1, с. 2].

3 весни 2014 року НБУ почав масштабну чистку банківського сектора. Станом на 01.01.2015 р. у Державному реєстрі банків зареєстровано 182 банки, з яких 163 банки мали банківську ліцензію та один – ліцензію санаційного банку. Кількість банків за участю іноземного капіталу, які діяли в Україні, збільшилася на два банки і становила 51 банк, з яких 19 банків – зі 100% іноземним капіталом. На січень 2016 року, з 182 зареєстрованих банків лише 117 були діючими, а 62 ліквідувались і три знаходились в тимчасовій адміністрації [1, с. 2].

2016 рік став поворотним для банківської системи - практично завершено очищення усього банківського сектору. Банки реалізують плани капіталізації, розроблені за результатами діагностичного обстеження. Завершуючи чистку балансів від проблемних активів, банки збільшили відрахування в резерви на покриття збитків за активними операціями у другому півріччі. Разом із резервуванням недіючих кредитів Приватбанку, це обумовило рекордний збиток банківського сектору - 159 млрд. грн. [2, с. 1].

Для того, щоб розкрити сучасний стан розвитку банківського капіталу в Україні, варто проаналізувати за останні 3 роки динаміку основних показників, які характеризують власний капітал, активи, зобов'язання банків та визначення рівня капіталізації банків (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України

Показники	2014	2015	2016
Кількість діючих банків, шт	163	117	96
Чисті активи, млн. грн.	1316852,870	1254385,443	1258643,603
Темп зростання, %	103,07	95,26	100,34
Власний капітал банків, млн. грн.	148062,606	94913,860	116434,377
Темп зростання, %	76,88	64,1	122,67
Зобов'язання банків, млн. грн.	1168655,263	1157656,583	1142209,255
Темп зростання, %	108,55	99,06	98,67

Джерело: складено авторами на основі [3]

Дані показники свідчать, що кількість банків скорочується, об'єм чистих активів у 2016 р. перестав зменшуватись, як і власний капітал, а зобов'язання у свою чергу тримаються на одному рівні, з мінімальною тенденцією зменшення.

Одним з ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів [4, с. 8].

Варто зауважити, що така пильна увага до проблеми капіталізації пояснюється й тим, що капітал вітчизняних банків з кожним днем все частіше не виконує покладені на нього функції: захисну, операційну та регулюючу.

Невиконання захисної функції спричиняє підвищення ймовірності того, що в разі виникнення кризових явищ банк не зможе самостійно вирішити свої проблеми, а також забезпечити повернення залучених коштів клієнтам. Порушення операційної функції стримує банк в проведенні заходів щодо розвитку власної ресурсної бази, інформаційного забезпечення діяльності, а також обмежує банк у формуванні довгострокових активів [5, с. 76].

Необхідність використання економічних показників та нормативів як інструменту регулювання полягає, по-перше, у тому, що вони з самого початку є основою для стабільного розвитку банківських установ. По-друге, в основі цих норм закладений іноземний та вітчизняний досвід, побудований на помилках та досягненнях попередніх поколінь банків [6].

Обсяги регулятивного і статутного капіталу банків України за 2014-2016 роки наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники регулювання достатнього обсягу капіталу банків України

Показники	2014	2015	2016
Регулятивний капітал, млн. грн.	188948,9	129 816,9	109653,6
- темп росту, %	92,18	68,7	84,47
Статутний капітал, млн. грн.	179207,512	212921,315	311744,823
- темп росту, %	97,41	118,81	146,41
Норматив достатності регулятивного капіталу, %	15,6	12,31	12,69

Джерело: складено авторами на основі [3]

Дані показники свідчать, що значення нормативу достатності регулятивного капіталу на кінець 2016 року становить 12,69%, за нормативом не менше 10%. Показник суттєво зменшився порівняно з 2014 роком, що є негативним явищем, оскільки свідчить про збільшення ризику неспроможності банківським установам здійснювати виплати за своїми зобов'язаннями та про неефективне використання свого капіталу банківськими установами. Статутний капітал з 2014 року збільшився на 132537,311 млн. грн. і складає на кінець 2016 року 311744,823 млн. грн., а регулятивний капітал з кожним роком стає все меншим, що є негативною тенденцією, оскільки він один із важливіших показників діяльності банків, який призначений для покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі діяльності, а також для забезпечення захисту вкладників, фінансової стійкості і стабільної діяльності банків.

Достатній рівень капіталу гарантує збереження коштів клієнта та вкладників. Проте за умов, що склалися в Україні, банківські установи мають проблему нарощення капітальної бази, що пов'язано із загальними проблемами у банківській сфері. Зростання номінального розміру регулятивного капіталу є позитивним явищем [7, с. 211].

У ситуації, коли зростанню активів банку перешкоджає гранично низький рівень достатності капіталу, банк, турбуючись про своє майбутнє, не може погоджуватись з цією ситуацією і зобов'язаний шукати джерела зростання капіталу, які можуть бути внутрішніми (прибуток) і зовнішніми (кошти акціонерів) [8, с. 122].

Внаслідок недостатнього обсягу власного капіталу та обмеженості ресурсної бази банків, її невідповідності потребам економічного зростання особливої актуальності набувають питання управління процесами капіталізації банківської системи України. Проблема полягає у недостатньому рівні капіталізації банківської системи, що негативно впливає на її надійність та стійкість, гальмує динамічний розвиток фінансово-кредитного та виробничого секторів.

Власний капітал банківських установ України на кінець 2016 року склав 116434,377 млн. грн., що суттєво менше, ніж на кінець 2014 року, та спостерігається збільшення від 2015 року. Структура власного капіталу банків України та динаміка за 2014-2016 роки наведена у табл. 3.

Таблиця 3

Структура власного капіталу банківських установ України, млн. грн.

Показники	2014	2015	2016	Відхилення 2016 р. від 2014 р.	
				млн. грн.	%
Статутний капітал	179207,512	212921,314	311744,823	+132537,31	173,96
Емісійні різниці	12542,42	21096,018	20297,945	+7755,53	161,83
Незарєєстрований статутний капітал	27732,283	11447,129	117427,192	+89694,91	423,43
Інший додатковий капітал	-	450,755	821,833	+821,833	-
Резервні та інші фонди банку	14225,96	12518,756	12304,809	-1921,15	86,50
Резерви переоцінки	15195,139	10898,162	23169,553	+7974,41	152,48
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-100840,707	-174418,277	-369331,78	-268491,07	366,25
Усього власного капіталу	148062,606	94913,859	116434,377	-31628,23	78,64

Джерело: складено авторами на основі [3]

Можна зазначити, що за аналізований період розмір власного капіталу і надалі продовжує бути меншим за статутний капітал, що пояснюється значними збитками банківської системи України. Суттєве збільшення незарєєстрованого статутного капіталу у 2016 році на 89694,91 млн. грн. зумовлено націоналізацією Приватбанку та резервуванням його недіючих кредитів. Цей фактор вплинув і на рекордний збиток банківського сектору, що відображено непокритим збитком на суму 369331,78 млн. грн. Усього власний капітал за 2 роки зменшився на 31628,23 млн. грн.

Станом на 1 січня 2017 року власний капітал по платоспроможним банкам України за НБУ склав 115265,555 млн. грн. Доречно буде проаналізувати власний капітал за банківськими групами, вже на основі нових критеріїв виділяють наступні 3 групи: банки з державною часткою; банки іноземних банківських груп; банки з приватним капіталом [9].

Власний капітал банків України за групами на 1 січня 2017 року наведено у табл. 4.

Дані показники свідчать, що найбільша частка статутного капіталу належить банкам іноземних банківських груп. Усі три групи мають непокритий збиток, але його більша частина належить до банків з державною часткою.

Таблиця 4

Структура власного капіталу банків України (за групами банків) станом на початок 2017 р.,
млн. грн.

Показники	Банки з державною часткою	Банки іноземних банківських груп	Банки з приватним капіталом	Усього
Статутний капітал	130669,732	144737,385	20408,212	295815,329
Емісійні різниці	158,515	17510,437	2093,125	19762,378
Незарєєстрований статутний капітал	111591, 225	4967,916	868,051	117427,192
Інший додатковий капітал	- 1620,843	1951,78	116,391	447,328
Резервні та інші фонди банку	2308,89	6470,641	2795,468	11574,499
Резерви переоцінки	15142,18	5836,842	1952,143	22931,165
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-220797,194	- 125468,674	- 6426,467	- 352692,336
Усього власного капіталу	37452,306	56006,326	21806, 923	115265,555
Частка власного капіталу, %	32,49	48,59	18,92	100,00

Джерело: складено авторами на основі [3]

За загальними розрахунками, найбільша частка усього власного капіталу належить банкам іноземних банківських груп, що потребує уваги від НБУ. Тому що цей фактор може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

– НБУ завершує очищення банківського сектору (за останні 2 роки кількість банків скоротилась вдвічі);

– регулятивний капітал останні роки має тенденцію до зменшення та на кінець 2016 року склав 109653,6 млн. грн.;

– статутний капітал в свою чергу має тенденцію до збільшення за об'ємом і складає на кінець 2016 року 311744,823 млн. грн.;

– норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу становить 12,69%, за нормативом не менше 10%. Показник зменшився порівняно з 2014 роком, що свідчить про збільшення ризику неспроможності банківським установам здійснювати виплати за своїми зобов'язаннями;

– власний капітал банків зазнав за 3 роки суттєвих змін, на кінець 2016 року склав 116434,377 млн. грн. Розмір власного капіталу менший за статутний капітал, що пояснюється значними збитками банківської системи України; непокриті збитки у 2016 році стали рекордними і склали 369331,78 млн. грн.;

– найбільша частка усього власного капіталу належить банкам іноземних банківських груп, а саме 48,59%;

– у період економічного спаду капітал вже потрібен не для нарощування активних операцій, а виступає важливим джерелом підтримки платоспроможності банків.

Сьогодні процеси капіталізації відбуваються повільніше, ніж того потребують тенденції руху капіталу в глобальному масштабі. В умовах обмеження кількості зовнішніх джерел капіталізації банків особливу увагу необхідно приділяти розробленню внутрішніх інноваційних фінансових та організаційних інструментів, здатних задовольнити вимоги як власників банків, так і інвесторів. Серед цих інструментів доцільно виділити корпоративне управління у банківській сфері, зокрема ефективну дивідендну політику банків та врахування у системах банківського ризик-менеджменту специфічних ризиків розподілу прав власності та управління. Ці заходи в своїй основі спрямовані на підвищення ринкової капіталізації банківських установ через забезпечення прозорості управління організаційною структурою та фінансовими потоками.

Бібліографічний список

1. Корягіна Т.В. Причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності / Корягіна Т.В., Сімон А.П., Телятник В.М. // Молодий вчений. – 2016. – № 12 (39) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/12/181.pdf>.

2. Огляд банківського сектору. Випуск 2. Лютий 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>.

3. Показники банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442#top.
4. НРА «Рюрік»: Аналітичний огляд банківської системи за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf.
5. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : [учебник] / Л.Г. Батракова. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 308 с.
6. Владичин У.В. Функціональний аналіз іноземного банківництва / У.В. Владичин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2007. – № 17.6. – С. 143-147.
7. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеенко, І.М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
8. Федик М.В. Чинники впливу на розвиток вітчизняної банківської інфраструктури / М.В. Федик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : [зб. наук. праць]. – 2011. – Вип. 32. – С. 356-365.
9. Рішення Правління НБУ від 10.02.17 № 76-рш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377#top.

References

1. Koriahina, T.V., Simon, A.P. and Teliatnyk, V.M. (2016), "The causes and consequences of the "purification" of the banking system in Ukraine crisis and economic instability", *Molodyi vchenyi (Young Scientist)*, no. 12 (39), available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/181.pdf> (access date May 25, 2017).
2. *Ohliad bankivskoho sektoru* [Overview of the banking sector], available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516> (access date May 25, 2017).
3. *Pokaznyky bankivskoi systemy* [Indicators of banking system], available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442#top (access date May 25, 2017).
4. NPA "Riurik": *Analitychnyi Ohliad bankivskoi systemy za 2016 rik* [National rating agency "Rurik": Analytical review of the banking system in 2016], available at: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (access date May 25, 2017).
5. Batrakova, L.G. (2000), *Ekonomicheskii analiz deiatelnosti kommercheskogo banka* [The Economic analysis activities of commercial banks], textbook, Izdatelskaia korporatsiia "Logos", Moscow, Russia, 308 p.
6. Vladychyn, U.V. (2007), "Functional analysis of foreign banking", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 17.6, pp. 143-147.
7. Herasymovych, A.M., Alekseienko, M.D. and Parasii-Verhunencko, I.M. (2006), *Analiz bankivskoi diialnosti* [Analysis Banking], KNEU, Kyiv, Ukraine, 600 p.
8. Fedyk, M.V. (2011), "Factors of influencing on the development of domestic banking infrastructure", *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy : [zb. nauk. prats]*, Iss. 32, pp. 356-365.
9. *Rishennia Pravlinnia NBU vid 10.02.2017 no. 76-pw* [The decision of the National Bank of Ukraine dated 10.02.2017 no. 76-pw], available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377#top (access date May 25, 2017).

Пахомова І.Г., Фещенко М.С. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 2014-2016 РОКІВ

Мета – розбір сучасних тенденцій розвитку банківського капіталу, аналіз його структури, достатності та визначення проблем, що пов'язані з нарощенням капітальної бази банків України.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано методи: монографічний – при всебічному й глибокому вивченні процесів очищення банківського сектору України; емпіричний – при дослідженні явищ в економіці держави та наявного клімату для залучення капіталу; економіко-статистичний – при детальному розгляді показників діяльності банків України; теоретичного узагальнення - при опрацюванні вже зібраних даних; порівняння, який в синтезі з вищезазначеними методами, став підґрунтям для встановлення тенденцій змін рівня капіталізації банківського сектора України; табличний – для наочного зображення поданих даних; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Результати. Розглянуто стан банківської системи України. Підведені результати очищення банківського сектору. Проаналізовано динаміку та структуру капіталу банків, встановлено вплив макроекономічних факторів на зміну рівня капіталізації банківських установ. Визначено існуючі проблеми та наведено пропозиції щодо їх вирішення.

Наукова новизна. Обґрунтовано тенденції розвитку банківського капіталу останніх років, його стан та сучасні проблеми капіталізації банків України. Запропоновано напрямки для розроблень, якому повинні приділити особливу увагу для того, щоб сприяти приросту капітальної бази.

Практична значущість. Отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані банківськими установами у встановленні політики діяльності банків та у виборі інструментів підвищення капіталізації.

Ключові слова: банк, банківський сектор, власний капітал, регулятивний капітал, статутний капітал, достатність капіталу, капіталізація.

Pakhomova I., Feshchenko M. ANALYSIS OF THE CAPITAL STRUCTURE OF BANKS OF UKRAINE FOR THE PERIOD 2014-2016

Purpose – the research of modern trends in the development of banking capital, analysis of its structure, sufficiency and problems identification, associated with the increase of the capital base of Ukrainian banks.

Methodology of research. During the research the following methods were used: monographic – in a comprehensive and in-depth study of the processes of clearing the banking sector in Ukraine; empirical – at a research of the phenomena in the state economy and the available climate for attracting capital; economy-statistical – in a detailed review of activity indicators of Ukrainian banks; theoretical generalization – when processing already collected data; comparing which in synthesis with above-mentioned methods became the basis for determining trends of capitalization level changes of the banking sector in Ukraine; tabular – for visual representation of the presented data; abstract-logical – for theoretical generalizations, establishment of the cause-effect relationships and forming of conclusions and proposals.

Findings. The state of the banking system of Ukraine was researched. The results of clearing the banking sector were summarized. The dynamics and structure of bank's capital were analyzed, the influence of macroeconomic factors on the level change of the banking institutions capitalization was made. The existing problems were identified and the suggestions for their solution were given.

Originality. The trends in the development of banking capital in recent years, its condition and current problems of capitalization of Ukrainian banks were concluded. The direction for development is proposed, which should be given special attention in order to contribute to the increase of the capital base.

Practical value. The obtained results of the study in the form of proposals and recommendations can be used by banking institutions in setting the policy of the banks activities and in choosing tools to increase capitalization.

Key words: bank, banking sector, equity, regulatory capital, authorized capital, capital adequacy, capitalization.

Пахомова И.Г., Фещенко Н.С. АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ КАПИТАЛА БАНКОВ УКРАИНЫ ЗА ПЕРИОД 2014-2016 ГОДОВ

Цель – разбор современных тенденций развития банковского капитала, анализ его структуры, достаточности и определение проблем, связанных с наращиванием капитальной базы банков Украины.

Методика исследования. В процессе исследования использованы методы: монографический – при всестороннем и глубоком изучении процессов очистки банковского сектора Украины; эмпирический – при исследовании явлений в экономике государства и имеющегося климата для привлечения капитала; экономико-статистический – при детальном рассмотрении показателей деятельности банков Украины; теоретического обобщения – при обработке уже собранных данных; сравнения, который в синтезе с вышеупомянутыми методами, стал основой для установления тенденций изменения уровня капитализации банковского сектора Украина; табличный – для наглядного изображения представленных данных; абстрактно-логический – для теоретических обобщений, установления причинно-следственных связей, формирования выводов и предложений.

Результаты. Рассмотрено состояние банковской системы Украины. Подведены результаты очистки банковского сектора. Проанализирована динамика и структура капитала банков, установлено влияние макроэкономических факторов на изменение уровня капитализации банковских учреждений. Определены существующие проблемы и приведены предложения по их решению.

Научная новизна. Обоснованно тенденции развития банковского капитала последних лет, его состояние и современные проблемы капитализации банков Украины. Предложено направление для разработок, которому должны уделить особое внимание для того, чтобы способствовать приросту капитальной базы.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования в форме предложений и рекомендаций могут быть использованы банковскими учреждениями в установлении политики деятельности банков и в выборе инструментов повышения капитализации.

Ключевые слова: банк, банковский сектор, собственный капитал, регулятивный капитал, уставный капитал, достаточность капитала, капитализация.